

Sygn. akt III CSK 317/11

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 czerwca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Mirosław Bączyk (przewodniczący)

SSN Marian Kocon

SSN Bogumiła Ustjanicz (sprawozdawca)

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z powództwa M. K.
przeciwko K. B.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 21 czerwca 2012 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 14 lipca 2011 r.,

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od powoda na rzecz
pozwanego kwotę 2700 zł (dwa tysiące siedemset) tytułem
zwrotu kosztów procesu w postępowaniu kasacyjnym.**

Uzasadnienie

Powództwo M. K. o zapłatę kwoty 101057,41 zł z ustawowymi odsetkami od 22 maja 2010 r. tytułem równowartości nakładów poczynionych w ramach umowy dzierżawy na nieruchomości, stanowiącą obecnie własność pozwanego K. B., zostało uwzględnione przez Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 9 marca 2011 r. Po rozpoznaniu sprawy na skutek apelacji pozwanego Sąd Apelacyjny zaskarżonym wyrokiem zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że powództwo oddalił i obciążył powoda obowiązkiem ponoszenia kosztów procesu.

Rozstrzygnięcie oparte zostało na następujących ustaleniach Sądu Okręgowego, uzupełnionych ustaleniach Sądu Apelacyjnego i wnioskach tego Sądu:

W dniu 8 września 1991 r. powód zawarł z poprzednikiem prawnym pozwanego – K. O. - umowę dzierżawy na czas nieokreślony nieruchomości obejmującej część działki nr 53 o powierzchni 20 arów, położonej w K. przy ul. K. 13, z której zamierzał korzystać w ramach prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej. Na nieruchomości znajdowała się niezdatna do użytku stodoła. Ustalono także przez strony tej umowy, że powód będzie mógł na własny koszt, za zgodą wydzierżawiającego przystosować nieruchomość do swoich potrzeb, jak też zastrzeżono na rzecz powoda prawo pierwokupu tej nieruchomości. Pozwany kupił opisaną nieruchomość w dniu 2 września 1996 r., zawierając umowę sprzedaży z K. O. i K. Z. i wstąpił w stosunek dzierżawy z powodem. Następnie wezwał powoda do opuszczenia nieruchomości. Powód skierował przeciwko K. O. i K. B. żądanie ustalenia nieważności wymienionej umowy sprzedaży nieruchomości ewentualnie zasądzenia kwoty 81000 zł tytułem odszkodowania i wartości poczynionych nakładów, które zostało oddalone wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 2 czerwca 1999 r. sygn. akt I ACa Do wydania nieruchomości przez powoda doszło w dniu 31 lipca 2003 r., w wykonaniu wyroku Sądu Okręgowego z dnia 14 stycznia 2003 r., którym nakazano powodowi wydanie nieruchomości i oddalono jego powództwo wzajemne o zapłatę kwoty 150000 zł tytułem wartości poczynionych nakładów. Apelacja M. K. została oddalona wyrokiem z dnia 13 czerwca 2003 r. W ramach kolejnej sprawy K. B. domagał się od M. K. zapłaty kwoty 201563,90 zł tytułem czynszu dzierżawnego za

okres do 30 września 1998 r. i wynagrodzenia za korzystanie z nieruchomości bez tytułu prawnego za okres do 31 lipca 2003 r. K. K. złożył zarzut potrącenia własnej wierzytelności w wysokości 231522,81 zł tytułem wartości nakładów dokonanych przez niego na nieruchomość. W toku tego postępowania, w sprawie sygn. akt I C ..., Sąd Okręgowy ustalił, że strony umowy dzierżawy postanowiły, że dzierżawca może przystosować nieruchomość do własnych potrzeb, w szczególności przeprowadzić remont ogrodzenia i studni, wybudować dojazd, doprowadzić energię elektryczną. Wdzierżawiający zobowiązał się wykupić obiekty wykonane za jego zgodą przez dzierżawcę, jeśli nie mogłyby być rozebrane. Ponadto potwierdzone zostało, że dzierżawca jeszcze przed zawarciem umowy wykonał pewne prace na nieruchomości. W tym czasie nieruchomość położona w pobliżu rzeki R., stanowiła nieużytek, była niezagospodarowana i pozbawiona infrastruktury technicznej. Dzierżawca urządził utwardzoną drogę dojazdową od strony ulicy K. i utwardził plac techniczny w centralnej i zachodniej części, doprowadzając do funkcjonalnego podzielenia działki na dwie części, wykorzystywaną jako plac parkingowo - składowy z obiektami w postaci wiat oraz zadrzewioną. Nieruchomość położona była, zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego, w obszarze miejskiej zieleni publicznej. Od września 1996 r. M. K. nie płacił czynszu dzierżawnego. Wysokość możliwego do uzyskania czynszu dzierżawnego w okresie objętym żądaniem obecnego właściciela wynosiła 67000 zł, a przy uwzględnieniu przedawnienia roszczenia za okres od stycznia do lipca 1997 r., 62277,61 zł. Określone zostały również nakłady dokonane przez dzierżawcę. Do trwałych nakładów zaliczono podniesienie poziomu działki z częściowym utwardzeniem nawierzchni i wykonanie utwardzonej drogi dojazdowej o łącznej wartości 76812,21 zł oraz poszerzenie prawego wału przeciwpowodziowego rzeki R. na północnej długości granicy działki, zakończone w 1998 r., o wartości 86522,81 zł, będące zarazem nakładem koniecznym. Do skutecznego wypowiedzenia umowy dzierżawy doszło w dniu doręczenia dzierżawcy pozwu w sprawie o wydanie przedmiotu dzierżawy, co nastąpiło 7 września 1998 r., a do jej rozwiązania w dniu 31 grudnia 1999 r. Sąd Okręgowy w omawianej sprawie przyjął, że podstawą wzajemnych rozliczeń stron w odniesieniu do czynszu i nakładów są przepisy dotyczące stosunku dzierżawy oraz

postanowienia umowy. Dzierżawca mógł przedstawić do potrącenia z roszczeniem wynajmującego wartość nakładów ulepszających nieruchomość o łącznej wartości 163335,02 zł. Prace obejmujące poszerzenie wału były wykonane za milczącą aprobatą nabywcy K. B. i zdecydowanie zwiększały wartość nieruchomości. Powództwo K. B. zostało oddalone wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 2 września 2008 r. z uwagi na to, że doszło do potrącenia jego wierzytelności z wierzytelnością M. K., która była wyższej wartości. Apelacja K. B. została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 11 marca 2009 r., a postanowieniem z dnia 17 grudnia 2009 r. Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia jego skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W rozpoznawanej sprawie Sąd Okręgowy uznał, że skoro powód zgłaszał żądania zasądzenia należności dotyczących wartości dokonanych przez niego nakładów we wskazanych sprawach, w sprawie sygn. akt I C ... przedstawił do potrącenia wierzytelność tych nakładów dotyczącą, a wniesienie pozwu w rozpoznawanej sprawie nastąpiło w dniu 19 lutego 2010 r., to roszczenia nie można uznać za przedawnione. Doszło bowiem do skutecznego przerwania biegu terminu przedawnienia przewidzianego w art. 677 w związku z art. 694 k.c.

Sąd Apelacyjny uzupełnił ustalenia Sądu Okręgowego w odniesieniu do czynności powoda, podejmowanych w wymienionej sprawie, a dotyczących zgłoszenia zarzutu potrącenia. W piśmie z dnia 16 lipca 2002 r. powód zawarł oświadczenie, że podnosi zarzut potrącenia z roszczeniem K. B. z tytułu czynszu najmu, swojego roszczenia z tytułu nakładów poniesionych na działkę, w szacunkowo wyrażonej kwocie, nie niższej niż 50000 zł oraz wymienił te nakłady. Następnie w piśmie z dnia 15 listopada 2002 r. ogólnikowo wspomniał, że swoje nakłady szacuje na kwotę 262 000 zł, a w piśmie z dnia 15 stycznia 2003 r. oświadczył, że podtrzymuje zarzut potrącenia podniesiony w piśmie z dnia 16 lipca 2002 r. Kolejne pismo z dnia 2 marca 2006 r. obejmowało stwierdzenie, że potrąca z dochodzonej przez K. B. wierzytelności kwotę 145000 zł, zgodnie z wcześniej dokonanym szacunkiem biegłego.

Sąd Apelacyjny uznał, że przedmiotem rozpoznania w sprawie oznaczonej sygnaturą I C ... było roszczenie K. B. o zapłatę czynszu dzierżawnego i wynagrodzenia za korzystanie przez powoda z nieruchomości bez tytułu prawnego.

Nie jest objęte powagą rzeczy osądzonej roszczenie M. K., przedstawione do potrącenia z roszczeniem K. B. Ocena zasadności zarzutu potrącenia nie znajduje wyrazu w wyroku, nie może być przedmiotem zaskarżenia. Zarzut potrącenia stanowi formę obrony pozwanego, której nie można traktować za równoważną z dochodzeniem roszczenia, mimo jego merytorycznego charakteru. Uwzględnienie zarzutu potrącenia nie wiąże, co do faktu istnienia wierzytelności, sądu orzekającego w innej sprawie, przed którym dochodzona jest dalsza część wierzytelności wynikającej z tego samego stosunku prawnego. Sąd Okręgowy winien wziąć pod uwagę poglądy wyrażone w poprzednio prowadzonej sprawie, ale nie było podstaw do automatycznego przenoszenia poczynionych tam ustaleń i wniosków prawnych na grunt rozpoznawanej sprawy. Oparcie rozstrzygnięcia na ustaleniach z innej sprawy (IC ...) doprowadziło do naruszenia, przez błędne zastosowanie, art. 365 § 1 k.p.c. Nie doszło zatem do rozpoznania istoty sprawy, z uwagi na brak ustaleń koniecznych do oceny zasadności roszczenia objętego pozwem. Były jednak podstawy do oceny zgłoszonego przez pozwanego zarzutu przedawnienia roszczenia w oparciu o przedstawione, niesporne fakty wynikające z akt poprzedniej sprawy. Nakłady, których równowartości zasądzenia domaga się powód, były nakładami użytecznymi, ulepszającymi nieruchomość, chociaż dla oceny zarzutu przedawnienia kategoria ich nie ma znaczenia. Zwrot wydatków poniesionych na dokonanie nakładów dochodzony jest na podstawie przepisów regulujących umowę dzierżawy i stosowanych odpowiednio przepisów o najmie - art. 677 w związku z art. 694 k.c. Z uwagi na to, że roszczenie o zwrot tych wydatków stało się wymagalne z dniem zwrotu dzierżawionej nieruchomości - 31 lipca 2003 r. i wydzierżawiający złożył oświadczenie, że nie zamierza zatrzymać żadnych nakładów, to roszczenie dochodzone w rozpoznawanej sprawie uznać należało za przedawnione, ponieważ z dniem 1 sierpnia 2004 r. upłynął roczny termin przewidziany art. 677 w związku z art. 694 k.c. Nie doszło do przerwania biegu przedawnienia. W odniesieniu do powództwa wzajemnego zgłoszonego w sprawie I C ... roszczenie nie było jeszcze wymagalne, a co do problemu przerwania biegu terminu przedawnienia przez zgłoszenie zarzutu potrącenia w sprawie I C ... za wiążące uznać należało stanowisko wyrażone w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia

19 października 2007 r., III CZP 56/07, OSNC 2008/5/44, wskazujące że podniesienie zarzutu potrącenia przerywa bieg terminu przedawnienia objętego nim roszczenia do wysokości wierzytelności dochodzonej przez powoda. Za prawidłowe i skuteczne zgłoszenie zarzutu potrącenia mogło być uznane jedynie oświadczenie zawarte w piśmie z dnia 2 marca 2006 r. i już wówczas przedstawione przez powoda roszczenie było przedawnione. Żądanie zwrotu wydatków na nakłady poczynione po wygaśnięciu umowy dzierżawy przedawniło się w terminie określonym art. 229 k.c. (powołanie art. 299 k.c. traktować należy jako oczywistą omyłkę). Zgłoszenie przez pozwanego zarzutu przedawnienia nie stanowi nadużycia prawa podmiotowego.

Powód oparł skargę kasacyjną na obu podstawach przewidzianych art. 398³ § 1 k.p.c. Naruszenie prawa materialnego łączy z błędną wykładnią:

- art. 123 § 1 pkt 1 k.c. w związku z art. 124 § 1, art. 498 k.c. w związku z art. 316 k.c. przez przyjęcie, że zarzut potrącenia roszczenia o zwrot nakładów na nieruchomości, zgłoszony przed sądem przed powstaniem wymagalności objętej nim wierzytelności, nie przerywa biegu terminu przedawnienia, w sytuacji, gdy wierzytelność ta stała się wymagalna przed zakończeniem postępowania;

- art. 123 § 1 w związku z art. 498 § 1 i art. 499 oraz art. 65 § 1 k.c. przez przyjęcie, że nie jest wystarczające skonkretyzowanie wierzytelności objętej zarzutem potrącenia co do jej wysokości przez podanie przesłanek jej powstania i okoliczności wskazujących na zakres oraz przedstawienie dowodów w celu precyzyjnego określenia;

- art. 677 w związku z art. 694, art. 123 § 1 pkt 1, art. 124 § 1 k.c. w związku z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. polegającą na przyjęciu, że roczny termin przedawnienia rozpoczyna bieg w dniu zwrotu rzeczy, a nie w dniu zakończenia postępowania sądowego, w którym został podniesiony zarzut potrącenia wierzytelności.

Niewłaściwe zastosowanie lub niezastosowanie prawa materialnego dotyczy art. 123 § 1 pkt 1 w związku z art. 499, art. 65 § 1, art. 498 § 1 i § 2 k.c. w związku z art. 316 § 1 k.p.c. i polega na przyjęciu, że zarzut potrącenia zgłoszony w sprawie IC ..., w piśmie z dnia 16 lipca 2002r., precyzowany w piśmie z dnia 15 listopada 2002 r., w piśmie z dnia 2 marca 2006 r. oraz na rozprawie w dniu 9 września 2008 r. nie doprowadził do przerwania biegu terminu przedawnienia roszczenia o zwrot

nakładów na nieruchomości w granicach żądania powoda w sprawie IC ..., ze względu na niewystarczające zindywidualizowanie i skonkretyzowanie wierzytelności przedstawionej do potrącenia, w sytuacji, gdy z treści oświadczenia i zachowania powoda wynika, że dotyczyło ono wierzytelności w pełnej wysokości i wszelkich nakładów na nieruchomości, a dalsze oświadczenia precyzowały jedynie to pierwsze, stosownie do wyników postępowania i zwrotu nieruchomości.

Naruszenie przepisów postępowania, mogące mieć wpływ na wynik sprawy, dotyczy art. 382 k.p.c. przez pominięcie części materiału dowodowego zebranego w sprawie, odnoszącego się do oceny zindywidualizowania i skonkretyzowania wierzytelności przedstawionej do potrącenia w odniesieniu do zdolności do wywołania skutku w postaci przerwania biegu terminu przedawnienia, a w szczególności materiałów zebranych w sprawie IC ..., dotyczących innych okoliczności, w tym całej treści pism i przeprowadzonych dowodów uzupełniających zakres i wysokość wierzytelności przedstawionej do potrącenia.

Skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Oparcie skargi kasacyjnej na podstawie przewidzianej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga, dla jej skuteczności, poza wskazaniem przepisu postępowania i określeniem na czym polega jego naruszenie, wykazania przez skarżącego, że następstwa podawanych wadliwości były tego rodzaju, że kształtowały lub współkształtowały treść zaskarżonego orzeczenia (przykładowo por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 sierpnia 2010 r., I CSK 616/09, niepubl.; z dnia 2 kwietnia 1997r., II CKN 98/96, OSNC 1997/10/144; z dnia 11 marca 1997 r., III CKN 13/97, OSNC 1997/8/114; z dnia z dnia 10 lutego 1997 r., I CKN 57/96, OSNC 1997/6-7/82; z dnia 29 listopada 1996 r., III CKN 14/96, OSP 1997/3/6). Przepis art. 382 k.p.c. ma charakter ogólnej normy kompetencyjnej, która przesądza, że postępowanie apelacyjne jest merytoryczną kontynuacją postępowania prowadzonego przed sądem pierwszej instancji, a orzeczenie sądu odwoławczego wydawane jest na podstawie wyników postępowania dowodowego przeprowadzonego w obu instancjach. Na niedochowanie tego nakazu można powoływać się w skardze kasacyjnej, jeśli sąd drugiej instancji orzekł

z pominięciem części materiału dowodowego, która decyduje o nieprawidłowym rozstrzygnięciu (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2011 r., I CSK 261/10; z dnia 1 kwietnia 2011 r., II PK 248/10, niepubl.; z dnia 22 lipca 2010 r., I CSK 511/09, postanowienie z dnia 28 stycznia 2011 r., I CSK 205/10, niepubl.). W rozpoznawanej sprawie nie doszło do naruszenia omówionego uregulowania. Skarżący podał, że podniesiony zarzut dotyczy nieuwzględnienia przez Sąd Apelacyjny, przy ocenie stopnia skonkretyzowania wierzytelności przedstawionej do potrącenia, materiału dowodowego zebranego w sprawie I C ..., w tym treści wszystkich składanych przez niego pism, w zakresie wykraczającym poza precyzowaną kwotę tej wierzytelności. W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sąd Apelacyjny wskazał na nieprawidłowość przenoszenia na grunt tej sprawy ustaleń faktycznych i wniosków Sądu rozpoznającego sprawę poprzednią, w następstwie przyjęcia związania wcześniej wydanym rozstrzygnięciem. Podkreślił, że istotne znaczenie dla rozpoznawanej sprawy miały fakty dotyczące skuteczności podniesienia przez powoda zarzutu potrącenia i oceny zarzutu przedawnienia roszczenia. Skarżący nie wykazał, że pominięty, w jego ocenie, materiał dowodowy, którego dokładnie nie określił, mógłby wpłynąć na treść rozstrzygnięcia.

W odniesieniu do podstawy objętej art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. rozważenia wymaga w pierwszej kolejności ocena skuteczności zgłoszenia przez pozwanego w sprawie IC ... zarzutu potrącenia. Do umorzenia wzajemnych wierzytelności dwóch podmiotów dochodzi, stosownie do art. 499 k.c., przez złożenie oświadczenia drugiej stronie. Potrącenie jest jednostronną czynnością prawną, oświadczeniem woli uprawnionego, złożonym z zachowaniem warunku przewidzianego art. 61 k.c., które powinno czynić zadość wymaganiom przewidzianym w prawie materialnym, w odniesieniu do określonych w nim przesłanek i skutków. Spełnia ono funkcję zapłaty, egzekucji i zabezpieczenia, nie wymaga zgody osoby, do której jest kierowane. Prowadzi ono do zaspokojenia potrącającego i zarazem jego wierzyciela w definitywny sposób, do wysokości niższej wierzytelności oraz zapewnia realizację obu wierzytelności. Zgodnie z treścią art. 498 § 1 k.c., do warunków dokonania potrącenia należą wzajemność i jednorodzaowość obu wierzytelności, wymagalność oraz zaskarżalność (możliwość dochodzenia przed sądem lub przed innym organem

państwowym). Nie zachodzi potrzeba omawiania przesłanek wzajemności i jednorodzaowości wierzytelności, ponieważ ich istnienie w rozpoznawanej sprawie nie nasuwało wątpliwości. Trzeba jednak przeanalizować dwie pozostałe wobec rozbieżności stanowisk stron w tym względzie. Z uwagi na istotę potrącenia, polegającą na możliwości przymusowego zaspokojenia wierzytelności potrącającego, przyjmowane jest, że warunki wymagalności i zaskarżalności, mimo nieodróżnicowania w treści przepisu, dotyczą wierzytelności potrącającego. Do zapłaty długu drogą potrącenia wierzytelność osoby, do której jej dłużnik kieruje oświadczenie o potrąceniu, nie musi być wymagalna. Dłużnik wierzytelności potrącającego nie może się sprzeciwić wyegzekwowaniu jego długu z powołaniem na to, że jego wierzytelność względem potrącającego nie jest jeszcze wymagalna. Cecha wymagalności oznacza możliwość żądania spełnienia i przymusowego wyegzekwowania określonego świadczenia. Decyduje ona o rozpoczęciu biegu terminu przedawnienia i możliwości potrącenia. Wyłączona jest zatem możliwość złożenia oświadczenia o potrąceniu wierzytelności jeszcze niewymagalnej. Takie przedwczesne potrącenie nie wywołuje żadnych skutków, także po nadejściu terminu wymagalności, ponieważ nie jest dopuszczalna konwalidacja czynności jednostronnej. Zaskarżalność wierzytelności wiąże się z możliwością korzystania z ochrony w drodze przymusu państwowego i również dotyczy wierzytelności potrącającego. W odniesieniu do tej przesłanki podkreślenia wymaga także, że nie narusza interesu dłużnika wierzytelności potrącającego umorzenie jego niezaskarżalnej wierzytelności, spowodowane potrąceniem zaskarżalnej wierzytelności. Brak zaskarżalności odnosi się także do wierzytelności przedawnionych. Oświadczenie o potrąceniu może być złożone wzajemnemu wierzycielowi poza postępowaniem sądowym, jak i w toku sprawy, której przedmiotem jest wzajemna wierzytelność, przez podniesienie przez pozwanego zarzutu potrącenia jego wierzytelności z wierzytelnością powoda. Podzielając wypracowane w doktrynie i orzecznictwie pojęcie zarzutu jako twierdzenia pozwanego o istnieniu określonej okoliczności faktycznej, niesprzeczne z twierdzeniem powoda, uzasadniające jednak skutek skierowany przeciwko powództwu, należy przyjąć, że oświadczenie o potrąceniu stanowi materialnoprawną podstawę procesowej czynności pozwanego w postaci zarzutu

potrącenia. Pozwany w ramach tego zarzutu oświadcza wolę potrącenia, powołując się na fakt dokonania potrącenia i wynikające z niego skutki prawne, obejmujące trwałe zniweczenie żądania powoda. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przeważa pogląd, że zarzut potrącenia jest środkiem obrony pozwanego, a nie jest formą dochodzenia roszczenia (por. uchwałę składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2007 r., III CZP 58/07, OSNC 2008/5/44; uchwałę z dnia 4 sierpnia 2005 r., III CZP 53/05, OSNC 2006/5/86; wyroki z dnia 7 listopada 2008r., II CSK 243/08; z dnia 13 października 2006 r., III CSK 256/06, OSNC 2007/7-8/116; z dnia 7 maja 2004 r., I CK 666/03, OSNC 2005/5/86; z dnia 27 lutego 2004 r., V CK 190/03, niepubl.; z dnia 29 października 1997 r., II CKN 365/97, OSNC 1998/4/66; z dnia 11 września 1987 r., I CR 184/87, niepubl.; z dnia 6 września 1983 r., IV CR 260/83, OSNCP 1984/4/59). Dla tego zarzutu, jak i innych zarzutów procesowych, także opartych na materialnoprawnych podstawach, przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie przewidują żadnych wymagań formalnych, a zatem nie stosuje się do nich wymagań przewidzianych dla pozwu w art. 187 § 1 k.p.c. Swoboda wyboru formy zgłoszenia zarzutu potrącenia (art. 60 k.p.c.) i podleganie jedynie ogólnym wymaganiom dotyczącym zarzutów, nie oznacza jednak dowolności w jego formułowaniu. Poza wymienionym już wymogiem oświadczenia o potrąceniu pozwany powinien zindywidualizować swoją wierzytelność, skonkretyzować jej zakres przedstawiony do potrącenia z wierzytelnością powoda, wskazać przesłanki jej powstania, wymagalności i wysokości oraz dowody w celu ich wykazania. Jeśli pozwany przedstawia do potrącenia więcej niż jedną wierzytelność powinien określić kolejność ich potrącania. Dopuszczona została możliwość objęcia zarzutem potrącenia wierzytelności wątpliwych. Następstwem przyznania zarzutowi potrącenia charakteru środka obrony pozwanego, a nie sposobu dochodzenia roszczenia jest to, że nie powoduje on powstania zawisłości sporu w odniesieniu do wytoczonego przez pozwanego powództwa, a zatem pozwany może dochodzić w odrębnym powództwie wierzytelności, w zakresie nieobjętym zarzutem lub nieuwzględnionym w ramach tego zarzutu, jak też nadwyżki ponad część umorzoną. Nie jest objęta zakresem przedmiotowym granic powagi rzeczy osądzonej kwestia oceny zasadności zarzutu potrącenia - istnienia albo nieistnienia wierzytelności pozwanego. Wydane orzeczenie rozstrzyga

o roszczeniu powoda, a nie o wierzytelności objętej zarzutem potrącenia, której sąd „nie osądza”. Skutek potrącenia wynika jedynie z obniżenia o jej wartość wierzytelności powoda. Jeśli potrącenie było skuteczne i doprowadziło do umorzenia wierzytelności, to chwilę umorzenia określa prawo materialne (art. 499 k.c.). W sprawie o zapłatę pozostałej części wierzytelności przedstawionej do potrącenia sąd bierze pod uwagę fakt istnienia prawomocnego wyroku rozstrzygającego o powództwie wierzyciela pozwanego, w której pozwany był potrącającym oraz jego treść, stosownie do art. 365 § 1 k.p.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2000 r., II CKN 655/98; z dnia 8 czerwca 2005 r., V CSK 702/07; z dnia 12 maja 2006 r., V CSK 59/06; z dnia 21 czerwca 2007 r., IV CSK 63/07; z dnia 13 marca 2008r., III CSK 284/07; z dnia 11 grudnia 2008 r., IV CNP 60/08; z dnia 11 lutego 2011 r., I CSK 249/10, niepubl.). Związanie tym wyrokiem dotyczy co do zasady rozstrzygnięcia zawartego w sentencji, a jego motywami tylko w odniesieniu do zakresu, w jakim doszło do umorzenia wzajemnych wierzytelności (por. przykładowo wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2007 r., II CSK 452/06; z dnia 29 września 2011 r., IV CSK 652/10, niepubl.). Wyrażone zostało także zapatrywanie, że wiążące może być także przesądzenie kwestii o charakterze prejudycjalnym (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 lipca 2007 r., V CKN 1110/00; z dnia 8 stycznia 2002 r., I CKN 730/99, niepubl.), wyłączające możliwość dokonywania w później prowadzonych sprawach ustaleń, mających na celu zakwestionowanie tego przesądzenia. W orzecznictwie wypowiedziany został również pogląd wskazujący na to, że powinność takiego zwykłego związania, płynącego z art. 365 § 1 k.p.c., nie stwarza stanu przesądzającego o pewnym zagadnieniu lub kwestii wstępnej, w stopniu zobowiązującym sądy do przyjęcia prawomocnego wyroku za wiążącą podstawę do wydania rozstrzygnięcia w rozpoznawanej sprawie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2005 r., IV CK 663/04). W każdym zatem wypadku zachodzi konieczność rozważenia zakresu związania poprzednio wydanym wyrokiem dla właściwego osądu łączącego strony stosunku prawnego. W ramach rozpoznawanej sprawy zakres kognicji sądu obejmuje ustalenie przesłanek istnienia dochodzonej wierzytelności i jej wysokości oraz faktu wygaśnięcia części wierzytelności. Ocena zarzutu potrącenia, w tym także skuteczności zgłoszenia go, nie stanowiła

wiążącego przesądzenia kwestii prejudycjalnej, rozstrzygniętej w poprzedniej sprawie. Analiza przedstawionych przez Sąd Apelacyjny oświadczeń powoda o potrąceniu jego wierzytelności z tytułu nakładów poczynionych na nieruchomości z wierzytelnością pozwanego wskazuje, że jako skuteczne mogłoby być uznane jedynie oświadczenie zawarte w piśmie z dnia 2 marca 2006 r. Nie zasługuje za podzielenie zarzut skarżącego, że skuteczność oświadczenia należało łączyć z tym zawartym w piśmie z dnia 16 lipca 2002 r., ponieważ zgłoszenie zarzutu procesowego rozciąga się na całe postępowanie rozpoznawcze, a dalsze pisma doprecyzowywały jedynie wysokość wierzytelności, stosownie do wyników postępowania dowodowego. Z omówionego charakteru potrącenia wynika, że niezależnie do tego w jakiej formie uprawniony będzie go realizować zawsze spełnione muszą być przesłanki skuteczności podjętej czynności. Warunkujące tę skuteczność przesłanki wymagalności i zaskarżalności wierzytelności muszą istnieć w czasie złożenia oświadczenia o potrąceniu i dotarcia jego treści do wiadomości dłużnika wierzytelności. Nie wywołuje żadnego skutku złożenie oświadczenia o potrąceniu niewymagalnej wierzytelności. Oznacza to, że potrącający powinien złożyć oświadczenie po ziszczeniu się tej przesłanki, a jeśli dokonał tego we wcześniejszym czasie musi złożyć ponowne oświadczenie. Nietrafnie utrzymuje skarżący, że podniesienie zarzutu potrącenia zwalnia pozwanego od złożenia oświadczenia w czasie właściwym dla wymagalności jego wierzytelności. Wskazane połączenie w tym zarzucie elementów procesowych i materialnoprawnych przemawia za przyjęciem, że brak jednego z tych elementów powoduje bezskuteczność podjętej czynności, a możliwość jej konwalidowania, jako jednostronnej czynności prawnej, jest wyłączona. Nie ma podstaw do przyjęcia, że mogłoby dojść do obejścia wymagania istnienia przesłanki przesądzającej o zdatności oświadczenia do umorzenia obu wierzytelności przez złożenie zarzutu potrącenia w dowolnym czasie. To samo dotyczy konsekwencji podniesienia przez pozwanego zarzutu potrącenia w odniesieniu do przerwania biegu przedawnienia jego roszczenia, przyjętej powołaną już uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2007 r., III CZP 58/07. Podkreślenia wymaga, że złożenie zarzutu potrącenia nie jest równoznaczne z wniesieniem powództwa i nie ma do niego zastosowania art. 316 § 1 k.p.c.

w zakresie dotyczącym uzyskania przez roszczenie w toku sprawy stanu wymagalności, z uwagi na omówiony charakter oświadczenia o potrąceniu. Dochodzone przez powoda roszczenie, zgodnie z treścią art. 677 w związku z art. 694 k.c., stało się wymagalne z dniem zwrotu pozwanemu nieruchomości, co nastąpiło w dniu 31 lipca 2003 r. i od dnia zwrotu rozpoczął bieg roczny termin przedawnienia. Zarzut potrącenia objęty pismem z dnia 2 marca 2006 r. nie mógł doprowadzić do przerwania biegu przedawnienia, ponieważ w tym czasie roszczenie było już przedawnione, zaś poprzednie oświadczenia jako przedwczesne skutku takiego wyrzucić nie mogły. Do przerwania biegu przedawnienia, stosownie do art. 123 § 1 pkt 1 k.c., dojść może, jeśli opisana w tym przepisie czynność została skutecznie podjęta. Niezasadne zatem okazały się zarzuty błędnej wykładni art. 123 § 1 pkt 1 w związku z art. 124, art. 498 § 1 i art. 499 k.c. oraz z art. 316 k.p.c. oraz niewłaściwego zastosowania lub niezastosowania art. 123 § 1 pkt 1 w związku z art. 499, art. 65 § 1, art. 498 k.c. oraz w związku z art. 316 § 1 k.p.c. Powinność indywidualizacji wierzytelności objętej zarzutem potrącenia oraz konkretyzacji jej wysokości odnosi się do możliwości stwierdzenia, w jakim zakresie doszło do umorzenia wzajemnej wierzytelności oraz przerwy biegu przedawnienia. Nie stoi to na przeszkodzie korygowaniu tej wysokości w toku postępowania sądowego, które z kolei będzie przedmiotem oceny skuteczności dokonanej zmiany, także w stosunku do wskazanych w uchwale z dnia 19 października 2007 r., III CZP 58/07 przesłanek przerwy biegu przedawnienia. Bezzasadnie zarzucił skarżący dokonanie przez Sąd Apelacyjny błędnej wykładni art. 123 § 1 pkt 1 w związku z art. 498 i art. 499 oraz art. 65 § 1 k.c., zwłaszcza że o uznaniu roszczenia za przedawnione zdecydowało zgłoszenie zarzutu potrącenia po upływie terminu przedawnienia przewidzianego w art. 677 w związku z art. 694 k.c. Podważanie prawidłowości określenia przez Sąd Apelacyjny terminu wymagalności wierzytelności obejmującej zwrot nakładów poczynionych na nieruchomość nie znajduje prawnego uzasadnienia. Zgłoszenie przedawnionej wierzytelności do potrącenia nie mogło spowodować przerwania biegu przedawnienia, umożliwiało jedynie zastosowanie w poprzedniej sprawie przywileju przewidzianego art. 502 k.c. Dokonana przez Sąd Apelacyjny ocena skuteczności złożenia przez powoda w poprzedniej sprawie oświadczenia o potrąceniu doprowadziła do prawidłowej konstatacji, że roszczenie powoda uległo

przedawnieniu, co przemawiało za zasadnością złożonego przez pozwanego zarzutu przedawnienia. Nie mógł odnieść zamierzonego rezultatu zarzut naruszenia art. 677 w związku z art. 694, art. 123 § 1 pkt 1 i art. 124 § 1 k.c. oraz w związku z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. Zaznaczyć przy tym należy ponownie, że zgłoszenie zarzutu potrącenia nie stoi na przeszkodzie wystąpieniu z powództwem o zasądzenie roszczenia, którego podstawą jest wierzytelność objęta tym zarzutem. Nie występuje w takiej sytuacji negatywna przesłanka procesowa objęta art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.

Z powyższych względów skarga kasacyjna została oddalona na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego oparte zostało na zasadzie odpowiedzialności za wynik sprawy na tym etapie postępowania, stosownie do art. 98 § 1 w związku z art. 398²⁰ k.p.c.